

Mellem det moderne og det førmoderne

Litteraturorientering

Af Jørn Hansen og Niels Kayser Nielsen

Idrætshistoriske studier beskæftiger sig ofte med udviklingen fra det førmoderne – som regel benævnt det traditionelle – til det moderne eller postmoderne. I de forløbne to år har en række publikationer handlet herom. Et samarbejde mellem Mellemfolkeligt Samvirke og DGI resulterede i udgivelsen *Krop, Idræt og Kultur* redigeret af Niels Elbæk, Anette Fallesen og Niels Larsen (1996), hvor der sættes focus på mødet mellem mennesker fra forskellige lande og kulturer i en idrætslig iscenesættelse. Man kan læse om andre kulturers møde med den danske gymnastik, u-lands- og i-landsfrivillige samt førmoderne samfunds møde med sporten. Lignende tilgange gør sig gældende i ISHPES publikation fra organisationens anden kongres i Berlin 1993. To bind er det blevet til: *Spiele der Welt im Spannungsfeld von Tradition und Moderne* redigeret af Gertrud Pfister, Toni Niewerth, Gerd Steins (1996) og *Welt der Spiele, Politische, soziale und pädagogische Aspekte* redigeret af André Gounot, Toni Niewerth, Gertrud Pfister (1996), ialt næsten 700 sider med danske indlæg ved Jørn Hansen om ordet »idræt« som et traditionelt begreb og ved Else Trangbæk om akrobatikken som forstadie til gymnastikken. Det voluminøse omfang skyldes, at man har valgt at publicere indlæg fra næsten alle oplægsholdere.

I 1994 afholdt ISHPES seminar i Lillehammer umiddelbart før de olympiske vin-

terlege. Også dette seminar førte en publikation med sig inden for samme overordnede tema suppleret med især det nationale aspekt i form af »winter identities« – der er faktisk ret mange nationer ud over Norge, der påberåber sig at være skisportens hjemland. *Winter Games, Warm Traditions* redigeret af Matti Goksøyr, Gerd von der Lippe og Kristen Mo (1996) bringer nyttig viden om et for os danskere uopdyrket emne. Dansk idrætshistorie er dog præsenteret med to artikler: en om kønsaspektet ved skøjteløb af Else Trangbæk og en om vintersport som turisme ved Jørn Hansen. Fremhæves skal dog især Arnd Krügers artikel »The history of the Olympic Winter Games, the invention of a tradition«, der med udgangspunkt i den engelske historiker Eric Hobsbawm problematiserer traditionsbegrebet. Omkring halvdelen af foredragene er gengivet som artikler i udgivelsen.

Publikationerne fra de to første ISHPES-arrangementer var forholdsvis længe undervejs, med prisværdig energi har Floris van der Merwe med *Sport as Symbol, Symbols in Sport* (1996) allerede udgivet hovedparten af indlægene fra seminarer i Sydafrika sommeren 1995. Dansk idrætshistorie er repræsenteret ved Hans Bonde om Niels Bukh med danske gymnaster i Sydafrika, ved Jørn Møller om gamle leges symbolske betydning i et postmoderne samfund og ved Laila Ottesen om livs-

formsanalysen som en metode til studiet af idrætten. Også her er der tale om en forholdsvist omfangsrig publikation med hovedparten af indlæggene fra seminaret. Med tre udgivelser i 1996 er ISHPES rigtig kommet på banen, så hvorfor ikke, når man nu kan vurdere organisationen mere samlet, give den nogle kritiske bemærkninger med på vejen:

Siden 1992 har der været et arrangement hvert år, og ISHPES er tilsyneladende ved at udvikle sig til et rejsende show for idrættshistorikere. Der er et stort antal gengangere ved hver kongres og i hver publikation. Et internationalt forum skal tage visse hensyn, sikre en geografisk og politisk spredning blandt oplægsholdere, der kun kan få rejsetilskud, hvis de skal holde oplæg. Hvert arrangement har således et stort antal af oplægsholdere og et minimum af diskussion, og generelt er de skåret efter modellen for sportsmedicinske kongresser. Ved parallelsessioner kan man vælge som i et supermarked, skihop i Polen, Beckenbauer som hero eller aller værst: hvorledes har de forskellige olympiske medaljer set ud siden 1896. Dertil kommer, at flere oplægsholdere – der ligesom vi danskere af ministerier bliver initieret til at rejse ud – hver gang taler om det samme emne blot tilpasset det »nye« overordnede tema – i den forstand er ISHPES virkelig et postmoderne foretagende! Hvad angår publikationerne er der helt klart tale om nyttige udgivelser, der kan udfylde en række »huller«, men selektionen er for ukritisk, ikke alt burde være bragt, hvortil kommer, at flere på trods af en underskrift om det modsatte vælger genbrugsmetoden. Lad dette stå som kritiske bemærkninger til en organisation, som vi vist nok dårligt kan undvære.

Institut International d'Anthropologie Corporelle har i sit virke gennem otte år

bevidst forsøgt at bryde med den stive kongresform. Eksperimenterende seminarer, hvor historie, sociologi og praktisk idræt under en eller anden form gerne skulle virke fremmende for en kropskulturel forståelse. Seminarformen har absolut ikke været uproblematisk, deltagerne er ofte indgået i yderst kritiske dialoger med hverandre, hvilket har ført til uoverensstemmelser, der har sat sit præg på senere seminarer. I sammenslutningens tredje publikation *Bewegungsräume. Körperanthropologische Beiträge* (1996) redigeret af Henning Eichberg og Jørn Hansen behandles ud fra en historiske, sociologiske og kulturanalytiske tilgange følgende fem temaer: Turisme, bevægelsessteder, sportslandskaber, bevægelses- og kropserfaring samt teorier om rejser eller rejsen som en teori. Fra dansk side bidrager Søren Damkjær med en artikel om kropsantropologi og turisme; Henning Eichberg med tre bidrag, et om krig og turisme, et om teoriens bevægelsesform samt et om »mellemrummet« ved oversættelser; Jørn Hansen med en artikel om kroppen på rejse og sammen med Søren Nagbøl en artikel om social identitet og bevægelseskultur eksemplificeret gennem en analyse af Gymnastikhøjskolen i Ollerup og seminargruppens reaktion herpå; Niels Kayser Nielsen bidrager med to artikler, en om krop og landskab belyst gennem fodboldbaner i Danmark og en om vandforestillinger og vandlandskaber.

Også historikermiljøet er i forsøget på at bidrage til en fornyelse af den socialhistoriske forskning ved at få øjnene op for kropskulturelle studier. Dette fremgår blandt andet af John T. Lauridsen: *Fra udstødte til anbragte 1500-1950*, der er en større, opdateret udgave af forfatterens artikel herom fra 1984.

Om dansk idrættshistorie i mere traditio-

nel forstand er der inden for de sidste to år udgivet flere publikationer. IB Nordbys *Sablen og den bløde hat. De danske skyttegymnastik- og idrætsforeningers forhold til 1940-45 med et indledende historisk tilbageblik* (1995) er såvel et stykke forenings- som besættelsestidshistorie, hvor undersøgelsen problematiserer DDSG&I's selvopfattelse fra 1945 af, at foreningen havde betydning for rekrutteringen til den organiserede modstandsbevægelse.

I forbindelse med DIF's 100-års jubilæum udkom to-bindsværket *Dansk Idrætsliv* skrevet af Else Trangbæk, Jørn Hansen, Bjarne Ibsen, Per Jørgensen og Niels Kayser Nielsen (1995). Bind 1 omhandler »Den moderne idræts gennembrud 1860-1940, bind 2 »Velfærd og fritid 1940-1996«, og i begge bind anskues idrætten ud fra en samfunds- og kulturhistorisk forståelsesramme. I forbindelse med jubilæet har Danmarks Radio og DIF som noget hidtil enestående udgivet en videoserie *Dansk Idrætsliv 1-4* produceret af Ulla Rønnow, hvor der også i et bredere kritisk perspektiv sættes billeder på dansk idræts-historie.

Også den olympiske bevægelse har kunnet fejre jubilæum. I 1996 var det 100 år siden de første moderne olympiske lege blev afholdt i Athen. I anledning heraf har Danmarks Idrætsforbund/Danmarks Olympiske Komité udgivet en diger OL-biografi *De olympiske 1896-1996* redigeret af Preben Kristensen (1996), hvor alle danske OL-deltagere er biograferet.

I bogen *Ol Historie. Strejftog gennem myter, legender og danske medaljer* (1996) giver John Idorn et mere personligt bud på en række begivenheder ved de olympiske lege. Ifølge forlaget er bogen bestemt ikke kedelig, og det er da også korrekt. Beskrivelsen af Berlin-legene i 1936 er meget personlig, for ifølge Idorn var tilskuerne

ikke »smittet af nazistisk ideologi«. I den sammenhæng vil det være vigtig at gøre opmærksom på en udstilling, som Stiftung Topographie des Terrors i sommer i Berlin havde om legene i 1936. Udstillingen viderefremidler en række nye oplysninger, der har set dagens lys efter murens fald – blandt andet hvorledes det olympiske stadion i krigens sidste dage blev genstand for en nytteløs forsvarskamp fra »frivillige« idrætsudøvere, der skulle forsvare olympismen og »deres« OL-stadion. I forbindelse med udstillingen er udgivet et to-sproget katalog *1936 – Die Olympischen Spiele und der Nationalsozialismus. The Olympic Games and National Socialism* redigeret af Reinhard Rürup (1996), hvor også eftertidens bedømmelse af legene behandles.

Fra den udenlandske boghøst i øvrigt kan nævnes en fortræffelige lille bog, som makkerparet John Bale og Søren Nagbøl har produceret vedr. den engelske fodboldkulturs særlige forkærlighed for stadions. Bogen hedder *A View of English Football: Sport and Sense of Place*, (1995), og her flankeres John Bales kulturgeografiske kyndighed på området af Søren Nagbøls sensitivitet overfor rum og stemning, og så er Søren Nagbøl som bekendt en opmærksom fotograf.

Bogen indgår i Socialpolitisk Institut ved Jyväskylä Universitets skriftserie. Det samme gør den antologi, som Soile Veijola, John Bale og Esa Sironen har redigeret med titlen *Strangers in Sport. Reading Classics of Social Thought* (1995). Bogen udspringer af et seminar, der blev holdt ved Jyväskylä Universitet i tilslutning til John Bales ophold her som gæsteforsker. Bogen, hvortil fra dansk side Henning Eichberg og Niels Kayser Nielsen har leveret bidrag, viser dels eksempler på den særlige finske narrative idrætssociologi

med dens interesse for det livshistoriske aspekt, dels eksempler på hvorledes klassiskere som Kristeva, E.P. Thompson, Simmel, Benveniste og Irigaray kan anvendes inden for kropsforskningen. John Bales delvis selvbiografiske indledningsafsnit vidner om den udprægede sociabilitet, som kendetegnede dette internationale seminar. Med sin »skæve« tilgang kan bogen varmt anbefales som et originalt bidrag til krops- og idrætsforskningen.

Også i Finland har idrætten kunnet fejre 100-års jubilæum. Henrik Meinander ser i *Lik Martallen som Rågfältet. Hundra år med finlandssvensk gymnastik* (1996) nærmere på gymnastikhistorien i Finland. I 1896 tog en gruppe gymnastikentusiaster initiativ til at starte Finska Kvinnors Gymnastikförbund, som udviklede sig til Finland Svenska Gymnastikförbund. Udviklingen belyses under hensyntagen til gymnastikkens sociale og kulturelle dimension, samt naturligt nok den rolle sprogstriden i Finland har spillet.

En bog med titlen *Idrett og fritid. En mellomkrigsstudie i norsk idrettskultur* (1995), som folkloristen Ørnulf Hodne har lavet, er et vigtigt bidrag til den ikke alt for omfattende norske idræthistoriske forskning. Bogen kaster et overbevisende lys over den særegne kombination af nationalisme og socialdemokratisme, der var så typisk for den nordiske historie i mellemkrigstiden, og hvori idrætten som udtryk for socialdemokratisk oplysningspolitik spillede en ikke uvæsentlig rolle. Samtidig er bogen et godt eksempel på, at også andre end historikere har forstand på idræts-historie og sport. Ørnulf Hodne demonstrerer på bedste vis, at idræts-historie ikke behøver at være ensbetydende med institutions- og organisationshistorie. Det har ellers hidtil ofte været mønstret i Norden, men Hodne baner her nye veje, idet han

fortjentfuldt går i clinch med idrættens sociale og kulturelle kontekst, belyst i forhold til såvel storsamfund som lokalsamfund. Den slags hører endnu til undtagelserne i den nordiske idræts-historievidenskab. Når det i en anmeldelse af *Dansk Idrætsliv* fra 1995 om idrættens historie i Danmark 1860-1995 om de dele af værket, som i lighed med Hodne beskæftiger sig med idrættens lokalkulturelle kontekst, hedder, at de ikke hæver sig over et anekdotisk niveau, markerer man skepsis med hensyn til etnologisk og folkloristisk forskning, ligesom man demonstrerer ukendskab til idrættens væsen: kun i de færreste tilfælde har idrætsverdenen været forum for idræt alene. Det påviser Hodne overbevisende også gør sig gældende i Norge i mellemkrigstiden. Dette er én af bogens store styrker.

I Sverige afsluttede Leif Yttergren sine doktorandstudier med afhandlingen *Täflan är lifvet. Idrottens organisering och sportifiering i Stockholm 1860-1898* (1996) I 1860 var den moderne idræt relativt udviklet i Stockholm, medens den ved århundredeskiftet på det organisatoriske og indholdsmæssige plan havde antaget en fast struktur og form. I afhandlingen beskrives udviklingen først grundigt og socialhistorisk ud fra organisatoriske og medlemsmæssige forhold, hvorefter anden halvdel af bogen omhandler sportifieringsprocessen inden for udvalgte idrætsgrene. Et grundigt arbejde, hvor blot de teoretiske udblink står svagt.

Sverige er utvivlsomt det sted i Norden, hvor idræts-historisk forskning står stærkest. Det er sikkert også derfor, at K. Arne Blom og Jan Lindroth med *Idrottens Historia. Från antika arenor till modern massrörelse* (1995) har villet binde an med en lærebog i idræts-historie. Det er indlysende en vanskelig opgave at skrive idræts-histo-

rien på 330 sider. Forfatterne har valgt at tage udgangspunkt i udviklingen i Europa, så blot to af ni kapitler omhandler udviklingen i Sverige, medens ét kapitel omhandler idrætten i et internationalt perspektiv. Dette gør, at den velskrevne fremstilling også har anvendelsesmuligheder uden for Sverige, f.eks. i Danmark.

Susanne Lundin og Lynn Åkesson (red.): *Kroppens tid. Om samspelet mellan kropp, identitet och samhälle* (1996) er en antologi, som udspringer af det frodige etnografi-miljø ved Lunds Universitet. I betragtning af den stribe af bøger på højt niveau, som strømmer herfra, er den dog en anelse skuffende. Dels fremtræder den som løst redigeret, dels er der i flere af artiklerne tale om en lidt snakkende stil, som ikke er tilstrækkeligt begrebsligt sikker. Men der er også perler i bogen. Således er Karin Salomonssons rå studie af proletariatets seksualitet i en skånsk havneby i 1950'erne perspektivrig læsning, ligesom to artikler om krop og aldring af henholdsvis Beatriz Lindqvist og Finnur Magnússon er solide.

Hvad det fællesnordiske angår, så udkom langt om længe i efteråret 1995 *Stadion XIX/XX Sonderband Beiträge zur Geschichte des Sports in Nordeuropa* (1993/94) med Henning Eichberg og Jørn Hansen som gæsteredaktører. På knap 300 sider kan man her få et indblik i den mangfoldighed, der præger nordisk idrætshistorisk forskning og forholde sig til, om der er »Sonderweg« for Norden.

J.A. Mangans tidsskrift *The International Journal of the History of Sport* er altid læseværdigt. Temaet for 1995-årgangens nr. 2 var »Tribal Identities. Nationalism, Europe, Sport«, hvor fra et nordisk perspektiv ikke mindst Sverker Sörlins artikel om skiløbs bidrag til svensk nationalisme er velgørende. Her vises det, hvorledes Nordenskiöld's Grønlands-ekspedition i

1883 var med til at fremme interessen for skisport som led i nations-byggeriet.

Det første nr. i 1996 af samme tidsskrift udgøres af et særnummer, redigeret af Richard Holt, Pierre Lanfranchi og Mangan selv, dvs. 3 europæiske »kanoner«, vedr. europæiske idrætshelte. Her kan man læse om bl.a. konflikten mellem Gino Bartali som »katolsk« helt og Fausto Coppi som »kommunistisk« helt, om Raymond Kopa der blev til en fransk helt på trods af, at han var søn af en polsk minearbejder, om Max Schmeling og andet godtfolk. I betragtning af, hvilken betydning heltebegrebet har inden for sport og idræt, er det berigende, at vi her har fået et så væsentligt bidrag til denne del af idrætshistorien. I forordet hedder det om disse helte med en næsten Clifford Geertz'sk synsvinkel, at de nok lever i en apolitisk, asocial, amoralsk, tid- og stedløs verden, men at de samtidig (og måske netop i kraft heraf) inkarnerer drømmen om utopia på jord. Ikke mindst Christiane Eisenbergs udmærkede artikel om Turnvater Jahn demonstrerer dette syn.

Lad os afrunde med en publikation, der fremstår som en efterlignelsesværdig måde at lave idræts- og lokalhistorie på i ét smæk. *Und auch der Handball ist rund. Beiträge zur Geschichte des Handballsports im Kreis Minden-Lübbecke* med Joachim Meynert som udgiver (1995) demonstrerer, hvorledes håndbold i Minden-Lübbecke ikke blot er en sportsgren, men også kultur og regional identitet. Gennem adskillige artikler i bogen kommer man vidt omkring. Hajo Bennett tager sig af håndboldens historie, som han tilskriver Holger Nielsen. Det er dog ikke her Nyborgs jubilæumsfreaks skal tage fat, det er i forhold til artikler vedrørende udbredelsen af håndboldspillet i regionen, vedrørende arbejderhåndbold, vedrørende håndboldspillets ændring til indendørsspil, ved-

rørende foreningsportrætter og foreningsidentitet, vedrørende håndboldkarrierer, vedrørende udviklingen fra mesterlære til trænersymposium, om indlæringens professionalisering eller en artikel vedrørende håndboldtrøjens udvikling – for blot at

nævne nogle af de spændende tilgange, antologien bringer på de ialt 468 sider. Hvem i Danmark tør tage fat på et sådant enestående idræthistorisk projekt, der selvfølgelig er lokalt sponsoreret.